

Kitap İncelemesi

Gönderim Tarihi: 05.01.2025

Kabul Tarihi: 04.02.2025

Yayın Tarihi: 30.06.2025

Yazıt Kültür Bilimleri Dergisi, 2025, 5(1): 214-222

Book Review

Received Date: 05.01.2025

Accepted Date: 04.02.2025

Published Date: 30.06.2025

DOI Number: 10.59902/yazit.1613703

TANZİMAT'TAN CUMHURİYET'E TÜRK ŞİİRİNDE BAHÇE METAFORU: ŞİİRİN BAHÇESİ / BAHÇENİN ŞİİRİ

The Garden in Turkish Poetry from the Tanzimat to the Republic: The Garden of Poetry/ The Poetry of the Garden

Aslı ÜNLÜ*

ÖZ

Sosyal bir canlı varlık olarak insan, yaşadığı çevre ile doğrudan veya dolaylı bir şekilde çeşitli ilişkiler ve etkileşimler kurmaktadır. Yaşamak için ihtiyaç duyduğu hemen her şeyi doğadan elde eden ve aynı zamanda çevresini şekillendiren insan için doğa, sonsuz bir ilham kaynağıdır. İşte bu sebeple edebî anlatıların oluşturulmasında da doğanın ve doğal unsurların büyük bir etkisi vardır. Tüm dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk şiiri için de tabiat, edebî sanatlara kaynaklık eden, mekânsal özellikleri betimlerken ön plana çıkan zengin bir metafor dünyası niteliğindedir. Yaşadığı çevreyi tarım ve inşaa yoluyla biçimlendiren, medenileştiren insanın tabiatın dönüşümündeki en belirgin göstergesi bahçelerdir. Dolayısıyla bahçe çevresinde gelişen metaforlar da Türk şiirinde geniş bir yer tutar. Bedirhan Ünlü, *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Şiirinde Bahçe Metaforu Şiirin Bahçesi/ Bahçenin Şiiri* adlı kitabında kitabın başlığının da işaret ettiği üzere Türk şiirinde bahçe metaforunun rolü üzerinde durur. Bu yazıda Ünlü'nün sözü geçen kitabı üzerinde durularak eserin içeriğinden ve Türk edebiyatı üzerine yapılan araştırmalara katkısından bahsedilecektir.

Anahtar Sözcükler: Bedirhan Ünlü, doğa, bahçe, metafor, kitap incelemesi.

ABSTRACT

As a social living being, humans are in direct relationship and interaction with the environment in which they live. Nature is an endless source of inspiration for humans, who obtain almost everything they need to live from nature and also shape their environment. For this reason, nature and natural elements have a great influence on the creation of literary narratives. As all the world literatures, for Turkish poetry, nature is a rich metaphorical world that provides a source for literary arts and comes to the fore when describing spatial features. Gardens are the most obvious indicators of the transformation of nature by humans who shape and civilize their living environment through agriculture and construction. Therefore, metaphors that develop around gardens also have a large place in Turkish poetry. In his book *The Garden Metaphor in Turkish Poetry from the Tanzimat to the Republic The Garden of Poetry/ The Poetry of the Garden*, Bedirhan Ünlü, as the title of the book indicates, focuses on the role of the garden metaphor in Turkish poetry. This article will focus on Ünlü's aforementioned book and discuss the content of the work and its contribution to research on Turkish literature.

Keywords: Bedirhan Ünlü, nature, garden, metaphor, book review.

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul-Türkiye. E-posta: asliunlu1905@outlook.com. ORCID: 0009-0006-6213-1059.

Ünlü, Bedirhan (2024). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Şiirinde Bahçe Metaforu Şiirin Bahçesi/ Bahçenin Şiiri*. İstanbul: Kesit Yayınları, 384 sayfa.

İnsan, yaşadığı çevrenin bir parçası, hayatını sürdürdüğü toplumun değişen ve dönüşen, yaratan ve üreten, aynı zamanda da tüketen bir üyesidir. Doğanın işleyişindeki şaşmaz düzene hayranlık duyan, bu düzenin hayranlık uyandıran yapısını bir inceleme konusu olarak seçen, sosyal ve ekonomik faaliyetlerinin merkeze tabiatın imkânları ile tabii şartları yerleştiren insan için doğa, aynı zamanda sonsuz bir ilham merkezi, yüce bir örnek olarak istiare ve teşbih unsuru, duygu, düşünce ve duyum kanalıyla ilişki kurarak dil aracılığıyla şekillendirilen anlatıların oluşmasına katkı sunan bir ifade kaynağıdır. Bu açıdan bakıldığında doğaya ait unsurların bir araya gelerek meydana getirdikleri uyumlu bütün olarak değerlendirilebileceğimiz bahçeler, yaşadığı çevreyle çeşitli ilişkiler kurarak hayatını sürdürdüğü çevreyi tarım ve inşa yoluyla biçimlendiren, medenileştiren insan için vazgeçilmez bir önem arz eder.

Mimari anlamda bir bayındırlık göstergesi olarak kabul edebileceğimiz bahçeler, Türk toplum ve kültür hayatı içinde de mühim bir yer tutar. Bilhassa göçebe yaşam tarzını bırakarak yerleşik hayata geçen Türkler için bahçe kurulumu ve bahçedeki düzeni oluşturan bitkilerin bakım işlemi, dikkate değer bir uğraş olarak ön plana çıkmıştır. Türklerin gerek yerleşik yaşam stilini benimsemeleri gerekse de İslamiyet'i kabul ederek yeni bir inanç sistemine yönelik sosyal ve mimari kaideleri izlemeleri bahçe düzenlemesinde de söz konusu kaideleri takip etmelerine sebep olmuş, Müslüman-Türklerin bahçe anlayışında kavuşulması arzulanan "cennet" imgesinin amaçlandığı görülmüştür. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nde hem padişah saray ve köşkleri hem de halkın yaşantısına açılan ve ziyaretine sunulan bahçeler, İslam kültüründen ve geleneksel etkiden izler taşır. Tanzimat'ın ilanı ile birlikte hareketlilik kazanan Batılılaşma çabaları ve faaliyetleriyle beraber bahçe düzenlenmesinde de hissedilen Avrupa mimarisi ve peyzaj uygulamaları, Türk bahçelerinde de karşılığını görerek açık bir etkilenme unsuru olarak belirir. Bahçe düzeninde ve bu düzenleme bağlamında mimari yapılanma ile bitki seçiminde gidilen değişiklikler, bahçe kurulumunun Türk kültür ve mimarisinde üzerinde dikkatle durulan bir mesele olduğunun bir göstergesidir. Nitekim bu durumdan Osmanlı topraklarını ziyaret eden seyyahların anlatılarında da sözü edilen bir uğraş olarak bahsedilir. Bu hususta Alphonse de Lamartine'nin gözlemlerinden hareketle kaleme aldığı şu satırlar, Osmanlı toplumunun doğa ile ilişkisini ve bahçecilik ilgisini göstermesi bakımından dikkate değerdir: "Üstünde ağaç dalları ve yanında bir çeşme, gözüünün önünde kırlar, ya da deniz, oturmak ve orada, belirsiz, dalgın bir seyirle saatler, günler geçirmek, işte Müslüman'ın hayatı; evini seçiş ve düzenleyişinden bu zevki anlaşılır. Türkler filozof bir millettir; her şeyi topraktan çıkarır, her şeyi Allah'a bağlarlar."

Türklerin İslamiyet'in kabulü ve yerleşik hayata geçişin nihai bir sonucu olarak toprakla yakın bir bağ ile ilişki kurmalarının neticesinde genelde doğa, özelde ise bahçe birer kavram ve unsur olarak edebiyat anlatılarına, bilhassa şiirlere de yansımıştır. Türk şiirinde doğa ve doğaya ait kavramlar çevresinde oluşturulan mazmun, imge ve metaforlar geniş yer tutar. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Şiirinde Bahçe Metaforu Şiirin Bahçesi/ Bahçenin Şiiri* adlı kitabında Türk şiirinde bahçe kültürü, bahçe unsurları ve bu unsurlara dair imaj, sembol ve metaforlar üzerinde duran Bedirhan Ünlü, belli başlıklar altında değerlendirdiği temel araştırma konusunu şiir örnekleriyle desteklemiş, tartışmaya açtığı konu üzerinde önemli değerlendirmelerde bulunarak nitelikli çıkarımlar ve yargılar ortaya koymuştur.

Söz konusu eser, yazarın çalışmanın amacını ve kapsamını konu edinen "Söz Başı" başlıklı bölüm ile başlar; kitapta "Giriş" bölümü ile beraber toplamda beş ana bölüm, sonuç ve kaynakça bölümleri bulunur. "Giriş" başlıklı ilk bölümde öncelikle kelime anlamı bakımından "istiare" olarak karşılanan metafor kavramından söz eden Ünlü, metin içerisinde kullanıldığı yer ve cümle özelinde anlatımın sınırlarını genişleten bir kavram olarak metaforun Türk edebiyatını dolayısıyla da Türk şiirini anlamak ve açıklamak yolunda önemli bir unsur olduğuna dikkat çeker. Bu bağlamda çalışmasının esas amacının "Doğa temelde bir bahçedir" metaforundan hareketle şekillendiğinin altını çizen yazar, doğa-insan ilişkisi ile birlikte bahçe kavramının dinî ve sosyal alanlardaki rolünü değerlendirerek Türk şiirinde bahçenin yerini temel sorunsal olarak belirler. Türk şiirinde bahçe metaforunun özel/ben'e ait bahçe, otoritenin/kraliyetin bahçesi, İslam'ın/inancın bahçesi, halkın (kamusal alanın) bahçesi şeklinde çeşitli sınıflara ayrılıp tasnif edilebileceğini ileri süren Bedirhan Ünlü, çalışmanın devamında bu kavramsal sınıflamaya bağlı kalıp Türk şiirinde bahçe metaforu üzerinde duracağını, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e kadar geçen dönemde Türk şiirinde iz bırakmış şairlerin şiirlerini de inceleyerek çalışmanın ana problemini destekleyeceğini söyler. Nitekim kökeni insanlık tarihi kadar eski olan insanın doğa ile ilişkisi gerek Türk şiirinin gerekse de dünya şiirinin belirgin odak noktalarındandır. Türk şiiri özelinde düşünüldüğünde hem halk şiirinde hem de Divan şiirinde bahçe kavramının dikkat çekici derecede sık ele alındığını vurgulayan ve bilhassa Divan şiirinde ısrarla tekrarlanan tipik mazmunları -gül, bülbül, sümbül, lale, servi vb.- sıralayarak tespitini destekleyen yazar, kitabın her bir bölümünde bahçe metaforunu belli bir tem, unsur ve değer etrafında değerlendirir.

Kitabın "Sevgilinin Bahçesi" başlıklı ikinci bölümünde şiirin duygu ve düşünceleri yansıtmadaki rolü üzerinde duran yazar özellikle lirik şiirin doğrudan bireyin hislerine hitap ederek etki uyandırma gücü olduğunun altını çizer. Lirik anlatıların, dolayısıyla da lirik şiirlerin esas konusunu aşk, sevgi, ayrılık gibi belli temler oluşturur. Bu bağlamda âşık ile sevgilinin buluştuğu mekânların başında gelen bahçe de lirik şiirlerin genel atmosferi olarak okurun karşısına çıkar. Bu bahçenin görünümü, düzenlenmesi, öne çıkan peyzaj özellikleri Tanzimat'tan Cumhuriyet'e

kadar çeşitli değişimlere uğramış, geleneksel ifadeler, mazmunlar kimi zaman tekrar edilmiş kimi zaman da yeni ve özgün metafor arayışları denenerek şairlerce anlatının imkânları geliştirilmiştir. Bu noktada mitlerden itibaren insanın doğal yaşam döngüsü ile zamanın ilerleyişi, mevsimlerin geçişi arasında bir ilişki kurulduğunu belirten Bedirhan Ünlü ilkbaharın günün belli bölümlerinden sabahı, insan hayatının gençlik dönemini karşıladığını söyleyerek döngünün kış ile tamamlandığını, kış mevsiminin de gece vaktini, yaşam çizgisinde ise ölüme karşılık geldiğini belirtir. Bu kalıplaşmış döngünün bahçe metaforunun yineleniği şiirlerde sıkça tekrarlandığını ifade eden Ünlü, söz konusu bölümün “Bahçeye Meclisten Bakanlar/ Mecliste Bulunanlar” alt başlıklı bölümünde bu kalıplaşmış döngüyü yineleyen, Divan şiirinin mazmunlarını tekrar ederek temel benzetme kalıplarını, klasik metaforları kullanmayı sürdüren şairlerin -Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Recâizâde Mahmut Ekrem- bahçe temi ekseninde ele aldıkları sevgili tipini yorumlar. Bu sevgili sıklıkla bülbülü kendine hayran bırakan bir güldür; selvi boylu, ay yüzlü, gonca dudaklı ve sümbül saçlıdır; inanç duygusunun ön plana çıktığı ve dinî etkinin baskın olduğu şiir örneklerinde ise Hz. İsa’nın ölüleri diriltten nefesi gibi bilinen hadiselerin hatırlatılmasıyla yapılan telmihler benzerlik gösterir. Bu başlık altında sıraladığı şairlerin aynı kaynaktan -Divan şiiri- beslendiklerine dikkat çekerek benzer şiir dünyaları oluşturmalarını bu sebebe bağlayan Bedirhan Ünlü, söz konusu şairlerin Türk şiirine yenilik kazandıran isimler olarak anılmalarına rağmen klasik şiiri takip etmekten öteye gidemediklerine, yenilik çabalarının daha ziyade düzyazılarında ve poetik görüşlerinde görüldüğüne vurgu yapar.

“Sevgilinin Bahçesi” adlı ikinci ana bölümün “Meclisten Çıkmaya Hazırlananlar/ Meclis ile Yenilik Arasında” başlıklı bir diğer alt bölümünde Ünlü, bahçe temi etrafında şekillenen metaforların kullanımında yavaş yavaş geleneksel tutumdan sıyrılarak Fransız şiirine yönelip özgün ifade arayışına yönelen, geleneksel mazmunlara yeni bir bakış açısı getirmek gayretiyle şiirler yazan şairler üzerinde durur. Bu noktada Bedirhan Ünlü ilk olarak Türk şiirinde yenileşme çabasının Servet-i Fünûn topluluğuna öncülük eden Recâizâde Mahmut Ekrem ile başlatılamayacağını ileri sürerek Muallim Naci’nin Türk şiirindeki yenilik damarının ilk merhalesi sayılması gerektiğini söyler. Ünlü’ye göre Muallim Naci şiirinde ilkbahar mevsimini çağrıştıran bir atmosfer çizmesine ve ilkbaharı hatırlatan kavramlar tercih etmesine rağmen bahçeye ait özellikleri tek tek sevgiliye benzetmeden bu özellikleri sevgilinin varlığında birleştirmesiyle geleneksel olanla yeni olanı bir araya getirmiştir. Muallim Naci’nin başlattığı bu gelenekselle beraber özgün olanı bir arada kullanmak çabasını takip edenler arasında Ünlü, şehirden kaçarak kırlara açılma arzusunu şiirleri aracılığıyla ifade eden, mistik/ panteist duyusu Türk şiiriyle kaynaştıran Abdülhak Hamid’i, şiirlerinde sevgili imajının az tutmasına rağmen sevgili teminin ön plana çıktığı şiirlerinde yinelenen metaforlara yeni anlam dünyaları kazandıran Tevfik Fikret’i ve sevgilinin bahçesinin sınırlarını Orta Asya

topraklarına kadar genişleten, söz konusu bahçeye yeni bir mekân algısı kazandıran Mehmet Emin Yurdakul'u da sayar.

İkinci bölümün "Sevgilinin Yeni Bahçesi" başlıklı üçüncü ve son alt bölümünde sınırları genişletilen sevgilinin bahçesi yeni yapı ve görüntüsüyle ön plana çıkar. Bedirhan Ünlü, sevgilinin bahçesini geleneksel sınırlardan koparıp modernleştiren şairler arasında Cenab Şahabeddin'i, Ahmet Haşim'i ve Yahya Kemal'i sayar. Bu şairlerin çizdiği sevgilinin bahçesinde artık âşık da mevcuttur; temas edilebilir olan sevgilinin bahçesinde dolaşan âşık, daha realist, daha estetik ve daha yoğun bir tutkuyla sevgiliyi alımlar. Ünlü'ye göre Türk şiirinde imgenin yolunu açan şair olarak değerlendirebileceğimiz Cenab Şahabeddin ile beraber sevgilinin bahçesinin anlatımında gelenekten kopulmuş, Ahmet Haşim ile beraber erotizmin sınırlarına yaklaşan sevgilinin bahçesi Yahya Kemal'de somut varlığıyla belirmiştir. Bu noktada Bedirhan Ünlü, sevgilinin bahçesi anlayışının geleneğe bağlı olarak şekillendiğini, zamanla şairlerin bu geleneksel yapıyı modern ve özgün olanın imkânlarıyla genişlettiğini ön plana çıkarır.

Kitap "Ben'in Bahçesi" başlıklı üçüncü bölüm ile devam eder. Bu bölümde yazar, şairin duygu ve fikir dünyası ile bu his ve düşüncelerin şiirlerine etkisi üzerinde durarak bahçe metaforunu şairlerin benlikleri ile tabiat algıları kapsamında değerlendirir. Ünlü'ye göre bahçe, şairin kişisel hayatının dıştan görünen hâlidir ve bu görüntü üç farklı imaj grubu altında toplanabilir: Yıkık bahçe, mamur bahçe ve ütöpik bahçe.

Yıkık bahçe metaforunun belirginleştiği şiirlerde şairler yaşadıkları dünyada çektikleri acıları, hissettikleri sıkıntıları doğanın varlığına yansıtarak iç dünyaları ile tabiat arasında ilişki kurarlar. Bireysel yaşantıların şiirde bahçe metaforu ve peyzaj unsurları üzerinden şekillendirilmesini Şinasi'nin özel hayatında çektiği maddî zorlukları yıkık bir bahçe çerçevesinden işlediğini dile getirerek örneklediren Ünlü, yıkık bahçe metaforunun kimi zaman geleneksel anlatının imkânlarıyla kimi zaman da modern bireyin modern dünya ile kurduğu bağ etrafında kurgulandığına dikkat çeker. Namık Kemal'de bahçe klasik bir formdadır ancak bahçeye "can verici" yönü ön plana çıkarılan su değil, kan akar. Bu olumsuz bakış açısı Tevfik Fikret'in şiirlerinde de belirgindir; ruhun yıkık bir bahçe olduğu anlayışı farklı şairlerce de tekrarlanır. Bireyin gerek doğayla gerekse de genel manasıyla dünya ile mücadelesi şiirde yıkık bir bahçe imajı yaratır. Ahmet Haşim bu yıkık bahçeyi kendi benliğini önceleyerek yazdığı, gelenekselin aşmaya çalışıldığının açıkça görüldüğü, yeni ve özgün metaforlarla şekillendirilmiş bahçe anlatısıyla resmeder.

Türk şiirinde dağınık bir formda, olumsuz bir yapıda tasvir edilen ve iç dünyadaki kırılganlığın bir yansıması olarak değerlendirebilecek yıkık bahçe metaforunun yanı sıra aydınlık bahçe metaforunun da öne çıktığına değinen Bedirhan Ünlü, "Ben'in Aydınlık Bahçesi" alt başlıklı bir diğer bölümde ise aydınlık

bahçenin mamur ve ideal yapısını betimleyen şiir örneklerine yer verir. Bilhassa poetikasında da belirttiği üzere dış dünyaya ve hayata canlı gözlerle bakan ve yaşama sevincine tutunan Cenab Şahabeddin'in şiirlerinde bahçe, şairin coşkun ve hareketli kişiliğinin etkisiyle saf, temiz ve aydınlıktır. Ben'in aydınlık bahçesi metaforunun Cenab Şahabeddin'den daha ziyade Ahmet Haşim tarafından yinelenmesine dikkat çeken Ünlü, çıkarımlarını seçtiği şiir örnekleriyle destekler.

Şairlerin ben'e ait bahçede kullandıkları bir diğer metaforik yapı olarak ütöpik/hayalî bahçe metaforunu aynı adlı alt başlıklı bölümde değerlendiren yazar, ilk olarak "ütopya" kavramını tanımlar ve kelime anlamı olarak "var olmayan iyi yer" manasını karşılayan ütopyanın hem doğrudan bireyle hem de toplumla yani sosyal hayatla ilişkili olduğuna vurgu yaparak gerçek dünyada karşılığını bulamayan hayallerin şairlerce şiir dünyasına ütöpik mekânlar olarak yerleştirildiğine dikkat çeker. Türk şiirine ütöpik bahçe metaforunun Tanzimat'ın ikinci kuşak şairleriyle girdiğini söyleyen Bedirhan Ünlü, Tanzimat'ın eserde fayda anlayışını önceleyen tutumunun hayalî bahçe tasvirlerine engel teşkil ettiğini belirtir. "Divaneliklerim yahut Belde" başlıklı şiiriyle Abdülhak Hamid'in Türk şiirinde ilk hayalî bahçenin örneğini verdiğinin altını çizen Ünlü'ye göre Tefvik Fikret hayali bahçesi ile kaosun peşinden koşarken Cenab poetikası gereği kozmos'u arzular.

Kitabın kendi içinde iki alt başlığa ayrılan dördüncü bölümü "İnancın Bahçesi"nde yazar, insan ile doğa ilişkisinde dinlerin rolünü sorgulayarak Türk şiirinde geleneksel inanç sisteminin yansımalarını arar. Semavi dinlere ait anlatıların ve kutsal kitaplarda geçen kıssaların şairlerce bir kaynak olarak seçilip şiir dünyasında işlendiğini ifade eden Bedirhan Ünlü Türk şiirinde "mükemmel güzellik" olarak nitelendirilen cennet anlayışının sıkça tekrarlandığını belirtir. Bu doğrultuda inançsal bahçe algısının hemen her şairce kullanılıp adeta ortak politika olarak benimsendiğine dikkat çeken Ünlü, bu bölümü de kendi içinde iki kısma ayırmıştır. "Bahçeye Yöneliş" başlıklı ilk kısımda Türk şiirinde inanç teminin sıklıkla bahçe metaforu ile beraber değerlendirildiğinden söz eden yazar, Tanrı'nın kudretinin bir yansıması, Tanrı ile kurulacak ilişkinin temel basamağı olarak görülen tabiatın bu şiirlerde geleneksel, kalıplaşmış ifadelerle anlatılmasını dinin duyguların tesirine ve değişmez amaç ortaklığına -Allah'a ulaşmak- bağlar. Bu yüzden inancın bahçesinde düzeni sarsmamaya çalışmak ortak gaye olarak belirir; şairleri birleştiren bu ortak fikir birliği onları Allah'ın yaratıcı gücünü övmeye, din büyüklerini yüceltmeye, yaratılmış varlıklarda Allah'ın tecellisini aramaya iter. Bilhassa İslamcı politika/poetikayı benimseyen Mehmet Akif'in şiirlerinde inancın bahçesi ana mekân olarak sabit kalır.

Söz konusu bölümün "Bahçeden Kopuş" başlıklı ikinci kısmında Bedirhan Ünlü, Türk şiirinde tabiat algısının değişmesini ele alarak bu değişimde devir şartlarının etkisini sorgular ve geleneksel inanç bahçesinden çıkan şairlerin doğaya bakış açılarındaki değişime odaklanır. Osmanlı Devleti'nin on sekizinci yüzyıldan itibaren gerileme sürecine girmesiyle beraber Batı'da yaşanan gelişmelerin şairlerin

genelinde geleneksel tabiat algısını derinden sarstığına işaret eden Ünlü, doğanın kutsallığını yitirerek meta hâline gelmesinin izini şairlerin şiirlerinde sürer. Şinasi ile başlayan Tanrı'nın varlığını ve birliğini kabul etmek için delil bulmak arzusu, Türk şiirine iman ile şüphe arasında kalmış şairlerin ikilemi olarak yansır. Gerek pozitivistin etkisi gerekse de devlet yapılanmasındaki çöküntünün şairi devlet bahçesinden dolayısıyla da inancın bahçesinden çıkmaya zorlayışı, Tanzimat'tan Cumhuriyet'e tüm şairlerin üzerinde etkisini gösterir. Türkçülük anlayışı ile beraber inancın bahçesinin sınırları değişir, aklın ve inancın birlikteliğinde bir Türk-İslam devleti kurmak gayesi, Mehmet Emin Yurdakul ile Ziya Gökalp'in şiirlerinde ideal fikir olarak ortaya çıkar.

"İnancın Bahçesi" başlıklı bölümün ikinci kısmında inancın bahçesinden kopuşun temel sebeplerini sorgulayarak devlet bahçesinden kopmanın inanç bahçesinden de çıkmayı tetiklediği sonucuna varan Bedirhan Ünlü, beşinci ve "Devletin Bahçesi" başlıklı bölümde ilk olarak "devlet" kavramı üzerinde durur ve Osmanlı Devleti özelinde bahçe kültürü hakkında genel bir değerlendirme yapar. Türk milletin egemenlik tarihi boyunca Osmanlı Devleti'nin topraklarını işlediğini, hükümdar adına işlenen bu toprakların imar faaliyetleri ve bahçe formu kazandırılmak suretiyle bayındır hâle getirildiğini vurgulayan yazar, beşinci bölümün "Hükümdarın Bahçesi" başlıklı ilk kısmında hükümdarın mutlak otoritesinin devlet eşittir padişah odaklı anlayışa etkisiyle bu etkinin şairler üzerindeki yansımalarını sorgular. Osmanlı'da süregelen kaside geleneğinin de gösterdiği üzere devlet yöneticisi olarak hükümdar, övülen, mutlak otoriteyi temsil eden, ülke sınırlarını genişleten, bu özellikleri bakımından "kahraman" niteliği kazandırılan bir lider görünümündedir. Padişahı adeta kutsallaştıran bu tutum onun ülkesini ve medeniyet kazandırdığı toprak parçalarını da methetmeyi beraberinde getirir, bilhassa İstanbul, İslam'ın ve devletin mutlak bahçesi olarak şairlerce övgüye layık görülür.

Beşinci bölümün ikinci kısmı "İdarenin Mamur Bahçesi"nde yazar, hükümdar ve devlet birlikteliğini eserlerine yansıtan şairlerin yer yer devletin mamur bahçesine de şiirlerinde yer açtıklarını belirtmiş, devlet bahçesinin sınırlarını genişletme arzusu ile bayındırlaşan devlet topraklarına övgüyü şairlerin söylem birliği ile yinelediklerine dikkat çekmiştir. Devletin mamur bahçesinin çizgileri sıklıkla geleneksel ifade unsurları çevresinde şekillenmiştir, belli mazmun ve imajların tekrarı şairlerin devleti yücelten tavırlarındaki ortaklığı göstermektedir. Söz konusu devletin mamur bahçesi, Abdülhak Hamid'in şiirlerinde tabiat-anne birlikteliğinden hareketle "Devlet, annedir" metaforu üzerinden işlenirken Mehmet Emin Yurdakul'da Türk bahçesi, Türkçülük mefhumunun inanç sistemiyle birleştiğine işaret eden sekiz cennet benzetmesiyle ifadesini bulur. Yazar Bedirhan Ünlü, mamur bahçenin çizimindeki kavramsal seçimlere ve dikkati çeken benzetme unsurlarına vurgu yaparak yargılarını kuvvetlendirme yoluna gider.

"İdarenin Mamur Bahçesi" başlıklı beşinci bölümün ikinci kısmını "Otoritenin Bozulan Bahçesi" başlıklı üçüncü kısım izler. Tanzimat ile beraber toplum

genelinde yaşanan siyasi, askeri ve toplumsal gelişmeler sonucunda yeni bir fikir dünyasının eşiğine gelen şairler, yıkım sürecine giren devletin ve bozulan otoritenin sorununu da edebiyat sahnesine taşırlar. Bozulan düzenin yansıması olarak değerlendirilebilecek olan mamur bahçenin yıkımı, şairlerce şiir dünyasında tartışılır. Fert olduğunun bilincine varan ben'in hükümdara ve idareye yönelttiği eleştiri, bahçenin genel yapısını da değiştirir. Padişaha düzülen methiyeler ve bayındır şehirlere yöneltilen övgü, yerini geçmişe duyulan özleme ve bir kurtuluş yolu aramaya bırakır. Bu noktada Ünlü'nün de dikkat çektiği üzere Tevfik Fikret'in "Sis'i, eleştiri dozunun zirveye ulaştığı, bozulan şehir hayatına ve devlet yapılanması ile otoriteye lanet okunduğu şiir olarak ön plana çıkar. Tevfik Fikret ile doruk noktasına ulaşan otoritenin bozulan bahçesi metaforunu Cumhuriyet'e kadar pek çok şair kendi poetikaları ve dünya görüşleri etrafında işlerler.

Beşinci bölümün dördüncü ve son kısmı "Cumhuriyet'in Arka Bahçesi" başlıklı alt bölümdür. "Otoritenin Bozulan Bahçesi" bölümünde yıkım sürecine girdiğine dikkat çekilen Osmanlı Devleti'nin fiilen ve resmen yıkılmasının ardından Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde ilan edilen cumhuriyet, Türk toplumu için yeni bir yönetim biçimi olmasına rağmen bu idare şekline dair düşüncelerin alt yapısı Şinasi'ye kadar uzanır. Şinasi'nin kaleme aldığı bir yazısında kavram olarak "cumhuriyet" ifadesine yer verdiğine vurgu yapan Bedirhan Ünlü, cumhuriyetin ilanı meselesinin köklü bir modernleşme sürecinin nihai sonucu olduğu yargısını metnin ana fikrine işler. Bu eksen de şekillenen bahçe metaforu, Ziya Gökalp'in şiirinde halka işaret eder ki bu bahçenin bahçıvanlığını da aydın kesim yapacaktır.

Kitabın "Sonuç" bölümünde yazar Türk şiirinde Tanzimat döneminden Cumhuriyet'e kadar gelenekselden moderne doğru bir gelişim izleyen ve çeşitli temler etrafında şekillenen bahçe metaforu üzerine kitap boyunca yaptığı değerlendirmelerden hareketle genel bir çerçeve çizer. Sevgilinin bahçesi, ben'in bahçesi, inancın bahçesi ve devletin bahçesi olmak üzere bahçe metaforunu dört temel başlık ve bu başlıkların altındaki alt bölümler etrafında değerlendiren Bedirhan Ünlü, şiir örneklerine yer verdiği şairlerin -Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa, Muallim Naci, Recâizâde Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamid Tarhan, Cenab Şahabeddin, Tevfik Fikret, Ahmet Haşim, Yahya Kemal Beyatlı, Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul- şiirleri ekseninde bahçe metaforu konusunu şiirlerden yaptığı alıntılarla birlikte zenginleştirerek açıklar. Sonuç bölümünde yazar hangi şairin hangi bahçe metaforunda derinleştiğinin altını çizerek kendi politikalarına göre şairlerin bahçe metaforunu şiirlerinde nasıl değerlendirdiklerini ortaya koyar.

"Kaynakça" bölümünde yazar eserini hazırlarken faydalandığı kaynakları sıralar. Bu zengin kaynak listesi, yazarın temel bir çerçeve çizerek şiir örnekleriyle zenginleştirdiği eserinin titiz bir çalışmanın ürünü olduğunu gösterir niteliktedir. Bu yazıda içerikten söz edilen ve edebî araştırmalara sunduğu katkı dolayısıyla değerlendirilen söz konusu kitap, ortaya koyduğu fikir ve özgün çıkarımlar dolayısıyla dikkate değerdir.

Kaynakça

Ünlü, Bedirhan (2024). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Şiirinde Bahçe Metaforu Şiirin Bahçesi/ Bahçenin Şiiri*. İstanbul: Kesit Yayınları.

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Yazar tarafından çalışmayla ilgili destekleri için Prof. Dr. Mehmet Güneş'e teşekkür edilmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmanın araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu çalışma ile ilgili yazarın beyan ettiği herhangi bir not bulunmamaktadır.

Katkı Oranı Beyanı: Bu çalışmanın tüm bölümleri tek bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgment: The author would like to thank Prof. Dr. Mehmet Güneş for his support regarding the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this study.

Author's Note: There are no any notes declared by the author regarding this study.

Author Contributions: All sections of this study have been prepared by a single author.